

FACTORII EDUCAȚIEI CA PREMISE PENTRU DEZVOLTAREA VALORILOR RELIGIOASE

Marian TOMA
Colegiul Național „Grigore Ghica”, Dorohoi

Abstract

Over the time, education was achieved in: Family, School and later, in the Church. There is a close link between these educational factors, their collaboration causing the transmission of values and faith formation exemplary conduct. A strong and sustainable education begins in the family, the school continues and strengthens through various activities that take place in the Church. If the family exerts both explicit and implicit educational activity, embodied in the model provided by parents, school becomes an important factor of Systematic and continuous education and learning environment. Very special, lies the duty to educate the Church's mission of proclaiming because all men saved, and shall as Mother, to give his sons an education by which their whole life to be permeated by the grace of Christ.

Keywords: education, family, school, Church, Christ, mission.

*„Sufletul copilului este în mâna educatorului
precum o perlă în mâna pescarului”
(Sf. Ioan Gură de Aur)*

Introducere

Dintre toate ființele, omul se naște cel mai nepregătit și mai neajutorat în lupta pentru supraviețuire. Puiul de găină (sau de altă pasăre), abia ieșit din găoace, dacă va zări o musculiță în preajmă, își va întinde ciocul pentru a o prinde. Puiul de căprioară (sau de alt animal) își găsește singur sursa de alimentare și, după câteva ore, se va avânta să-și urmeze mama sau va simți pericolul iminent. Puiul de om, dacă nu beneficiază de grija părinților, moare. Mai mult, abia după aproximativ un an acesta va putea să meargă și să vorbească, iar rezultatul se datorează în mare parte părinților.

De aceea, se poate afirma că între învățarea la animale și învățarea la om este o deosebire nu numai de grad, ci și de esență.

Învățarea la animale, în cadrul speciei, este un act biologic prin care se transmite experiența câștigată de specie, înregistrată în organismul animal ca instinct, ca mecanism motor. La om, ea este eterogenă instinctelor naturale, este o activitate de socializare a individului, de transmitere a experienței acumulate de omenire. Tocmai pentru că omul este slab înzestrat cu instincte, el „a inventat educația”. Trăind în societate, iar viața socială fiind extrem de variată, complexă, instinctele nu l-ar fi putut ajuta pe om. El învață să răspundă diferențiat situațiilor noi.

S-ar putea spune că omul este singurul animal care învață și nu învață doar o perioadă limitată, ci în tot cursul vieții sale. Animalele ajung repede la maturitate și după aceasta rămân la același nivel de comportare, viața lor desfășurându-se într-un cerc de reacții stereotipe din care nu pot ieși. În comportarea lor ulterioară nu există progres. La oameni, după ce este realizat un scop, se propune un alt scop și se organizează mijloacele necesare spre a-l atinge. Tot la fel se desfășoară activitatea umană și după ce persoana nu mai are nevoie de un îndrumător din afară, ci își face singură educația. Procedând astfel, omul progresează necontenit în tot cursul vieții sale¹.

Cu toate acestea, trebuie făcută precizarea că există o deosebire calitativă între dresajul și domesticirea animalelor, pe de o parte, și educația oamenilor, pe de altă parte.

Dresajul este o activitate prin care omul montează într-un animal mecanisme care n-au nimic comun cu manifestările lui naturale. Aceste mecanisme sunt reflexe condiționate sau șiruri de reflexe condiționate, prin care se imită comportarea altei specii animale, cel mai adesea comportarea umană, fie spre a distra pe om (cum se întâmplă cu animalele dresate pentru spectacole de circ ș.a.), fie spre a servi unor interese (porumbei mesageri, câini de vânatoare ș.a.). În dresaj se pornește de la unele instincte înnăscute ale animalului, dar care sunt deviate de la dezvoltarea lor naturală. Mecanismele montate prin dresaj nu ajută cu nimic viața speciei, iar

¹ Victor Târcovnicu, *Pedagogie generală*, Editura Facla, București, 1975, p. 15.

uneori ele sunt chiar moduri de reacție contrare instinctelor naturale ale speciei respective².

Domesticirea e o activitate mai complexă decât dresajul. Ea se întinde pe o lungă perioadă de timp, se exercită asupra mai multor generații succesive și folosește mai adânc instinctele înnăscute ale speciei respective. Scopul urmărit prin domesticire este de a satisface anumite trebuințe ale omului. Dresajul se adresează unui animal izolat, domesticirea acționează asupra grupului. La animalul domesticit se produc unele modificări stabile în natura lui, unele aptitudini ereditare, legate de noile condiții de viață în care trăiește.

Educația nu este nici dresaj, nici domesticire. Ea nu propune scopuri exterioare ființei umane, ci urmărește deplina sa realizare, deplina sa dezvoltare, pe linia dispozițiilor native, pe linia cerințelor societății. Mai mult chiar, educația provoacă pe individ să se dezvolte prin el însuși, prin efort propriu. Ea îi pune la dispoziție îndrumarea și mijloacele necesare³.

Învățarea de către copil a limbajului, a scrisului, a mânăuirii uneltelor etc. este numai aparent un dresaj, fiindcă la om însușirea acestor acțiuni nu este decât un mijloc prin care se urmăresc scopuri de ordin superior: producerea bunurilor materiale și spirituale necesare omului și societății. Așadar educația este o acțiune specifică omului.

Din punct de vedere etimologic, termenul „educație” poate fi dedus din latinescul *educō, educare* („a alimenta”, „a îngriji”, „a crește” plante sau animale). Cu înțelesuri similare întâlnim, la francezi, în secolul al XVI-lea, termenul „education”, din care va deriva și cel românesc, „educație”. Termenul mai poate fi dedus și din latinescul *educō, educere*, care înseamnă „a duce”, „a conduce”, „a scoate”. Se pare că ambele traiecte etimologice sunt corecte, iar ramificațiile semantice – de altfel destul de apropiate – concură la o decantare semiotică mai precisă⁴.

² R. Hubert, *Traité de Pédagogie Générale*, Presses universitaires de France, Paris, 1970, p. 54.

³ *Ibidem*, p. 55.

⁴ Constantin Cucos, *Pedagogie*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2005, p. 26.

Factorii educației

De-a lungul timpului, educația s-a realizat în: Familie, Școală și Biserică, de către părinți, profesori și preoți. Există o strânsă legătură între acești factori educativi, conlucrarea lor determinând transmiterea valorilor credinței și formarea conduitei exemplare. O educație temeinică și durabilă este cea începută în familie, încă din fragedă copilărie, continuată în școală și consolidată prin diferite activități ce se derulează în Biserică și în societate.

Familia reprezintă elementul constitutiv primar al societății, îndeplinind în acest context funcții multiple: biologice, psihologice, sociale, economice, culturale, educative etc. Familia a apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării sociale și a evoluat de-a lungul timpului, funcțiile pe care aceasta le implică fiind determinate de condițiile culturale și istorice concrete. Familia își aduce contribuția la realizarea tuturor laturilor educației, un rol esențial revenind însă educației morale a copiilor. Rolul deosebit de important pe care familia îl joacă în devenirea morală a subiectului uman este justificat mai cu seamă de faptul că, așa după cum au demonstrat atât cercetările științifice în domeniu, cât și înțelepciunea populară (de exemplu referirile la „cei șapte ani de acasă”), influențele educative exercitate în primii ani de viață ai copilului sunt determinante în formarea caracterului acestuia.

Familia exercită atât o acțiune educativă explicită, prin informațiile și regulile de conduită transmise copiilor, prin diversele forme ale aprobării și dezaprobării morale, cât și influențe educative implicite, concretizate în modelul oferit de părinți, prin comportamentul lor unul față de celălalt, față de copil sau față de societate, în general. În cadrul familiei sunt prezente două tipuri de relații distincte: pe verticală, între generații (părinți-copii, bunici-copii, bunici-părinți), și pe orizontală, între membrii aceleiași generații (între soți, între frați). Agenții acestor relații oferă anumite modele comportamentale ce vor fi asimilate de copii prin imitație. Influențele educative reprezintă, deci, o expresie directă a relațiilor ce se stabilesc în interiorul familiei și a modelelor culturale pe care acestea le oferă. Mediul familial imprimă acțiunii educaționale anumite particularități. Astfel, subiectul educației poate fi reprezentat de toți membrii familiei, fiecare exercitându-și

atribuțiile în funcție de experiența și posibilitățile sale, de concepția despre educație sau de autoritatea de care dispun⁵.

Școala este acea instituție care trebuie să educe copiii de mici, să aibă grijă de sănătatea lor fizică și mintală. Ea este acel loc unde copiii își fac primii prieteni de durată, unde ei învață bunele maniere sau cunosc tainele dragostei. Școala poate fi văzută de copii ca pe ceva frumos, constructiv, loc unde ei pot învăța să gândească pozitiv. Școala este a doua casă a tânărului în formare. În această casă el trebuie să pășească cu bucurie și încredere. Ea este un prim factor al educației continue și sistematice. Activitățile educative utilizate în școală dezvoltă un caracter programat, planificat și individual.

În cadrul societății, școala devine un factor important al educației sistematice și continue. Școala semnifică principalul cadru și mediu educațional, infuzat permanent de noi cunoștințe, metode, mijloace, valori, orientat de finalități, susținut de o asistență psihopedagogică profesionistă și conceput ca o „activitate de educare a generației tinere”, ca un „sistem complex de influențe organizate și exercitate sistematic asupra copiilor și tinerilor”. Dincolo de conținuturile concrete care se transmit în activitatea didactică, importante sunt și relațiile dintre cadrul didactic și elevi. Școala obișnuiește elevii să se supună autorității profesorului, ceea ce implică o familiarizare a lor cu normele și regulile. Elevul își însușește valorile elementare ale vieții morale prin experiențele oferite de școală. Profesorul trebuie să țină cont în orice moment de elevii săi, trebuie să-i ajute să găsească soluții la problemele lor și să-i orienteze pe drumul cel bun, stimulându-i să se autodepășească⁶.

În mod cu totul deosebit, îndatorirea de a educa revine Bisericii, deoarece are misiunea de a vesti tuturor oamenilor calea mântuirii, de a împărtăși credincioșilor viața în Hristos și de a-i ajuta cu sollicitudine continuă să ajungă la plinătatea vieții dumnezeiești. Biserica are, așadar, obligația ca Mamă duhovnicească, de a da fiilor săi o educație prin care întreaga lor viață să fie pătrunsă de harul lui Hristos. Acest lucru nu este posibil dacă nu ascultăm

⁵ Conf. dr. Cristian Stan, *Teoria educației – Perspective interdisciplinare în teoria și practica educațională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 49.

⁶ Mihaela Guranda, *Fundamente pentru o știință a educației*, Editura Academiei Forțelor Aeriene Henri Coandă, Brașov, 2010, p. 46.

de porunca Mântuitorului care spune să dăm ascultare Bisericii. Ceea ce a poruncit El, aceea trebuie făcut pentru a câștiga mântuirea. Pe cei ce nu se supun Bisericii și reprezentanților ei și nu ascultă cele poruncite de ea, Mântuitorul îi ceartă cu pedepse aspre: „... iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș” (Matei 18, 17).

Biserica „compensează nevoia de filiație activă pe o linie ideală, prin excelență spirituală”⁷. Influența educativă a Bisericii se realizează prin intermediul orelor de Religie desfășurate la nivelul școlii, prin ceremoniile religioase din cadrul locașurilor de cult și prin activitățile caritabile organizate la nivel de societate. Odată cu intrarea copilului în școală, Biserica va instaura o educație sistematică, explicită, în perspectiva valorilor credinței.

Cu toate că religiozitatea nu este o condiție *sine qua non* a moralității, o persoană fiind capabilă să manifeste un comportament moral adecvat și în condițiile absenței oricăror convingeri religioase, Biserica poate influența în mod semnificativ formarea și dezvoltarea conștiinței și conduitei morale.

Concluzii

Ca orice tip de educație, în general, și educația religioasă are un dublu scop: unul informativ, în sensul că disciplina Religie pune la dispoziția elevilor o sumă de cunoștințe specifice, cu caracter teologic, dogmatic, liturgic, de istorie și filozofie a religiilor, și necesare pentru o cultură generală, dar și unul formativ, de interiorizare și traducere în fapte de viață a normelor religioase. La întrebarea: „Ce se urmărește prin educația religioasă?”, părintele Dumitru Călugăr propune următorul răspuns: „Caracterul religios moral-creștin”. În sens biblic, teologic, a educa un suflet, a-l forma și a-l convinge pentru un anumit fel de viață nu înseamnă numai a-l instrui cu reguli de memorizat, a-l face să memoreze preceptele noii învățături, ci, mai mult, a-i forma toate facultățile sale sufletești pentru a-și atinge scopul final: mântuirea. Deci, ținta prioritară a educației religioase este formarea caracterului și a personalității desăvârșite.

⁷ *Ibidem*, p. 49.

Educația a fost și va rămâne o problemă importantă pentru toate timpurile și pentru toate popoarele. Considerăm că nu poate exista o colectivitate încheată și unită fără civilizație, fără limbă, fără repere morale și fără credință. Educația în spirit religios poate constitui o cale de desăvârșire a persoanei și din punct de vedere intelectual, moral, estetic, civic, fizic etc., reprezentând o modalitate de responsabilizare a eului în legătură cu opțiunile ulterioare. Valorile religioase au virtutea de a conduce oamenii laolaltă, de a crea legături durabile, de a solidariza și a cimenta unitatea de grup, comuniunea. Educația din perspectiva valorilor religioase formează persoane care se deschid ușor spre alții, se manifestă generos prin iubire, dăruire și înțelegerea aproapelui⁸.

Toți marii pedagogi, din toate veacurile și locurile, au considerat religia cel mai bun mijloc de educare a omenirii, școală clasică de formare a caracterelor morale și de perfecționare spirituală a persoanei și a societății.

⁸ Conf. dr. Carmen Maria Bolocan, *Perspectiva educațională a operei didactice a Sfântului Ioan Gură de Aur – Tradiție și actualitate*, în *Sfântul Ioan Gură de Aur, Mare dascăl al lumii și Ierarh*, Editura Trinitas, Iași, 2007, p. 141.